

ศีล ๒๒๗ ข้อ

ศาสนาพุทธนิกายเถรวาททราบกันดีว่า ศีลของพระภิกษุมี ๒๒๗ ข้อ โดยมีสิกขาบท ๒๒๐ ข้อนับรวมอธิกธมฺม ๗ ข้อเป็น ๒๒๗ ข้อ (อธิกธมฺมเป็นวิธีระงับอธิกธมฺมคือเรื่องวิวาทในสงฆ์ จึงไม่นับเป็นสิกขาบท แต่ได้นำมาสวดในพระปาติโมกข์เช่นเดียวกัน) ศีล ๒๒๗ ข้อเหล่านั้น คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสัคคีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสขียะ ๗๕ และอธิกธมฺม ๗

แม้พระภิกษุสงฆ์ในประเทศพม่าก็ถือว่าศีลมี ๒๒๗ ข้อเช่นเดียวกัน ดังที่พบในตำราพม่าชื่อว่า ศีล ๒๒๗ ที่ภิกษุควรประพฤติ (ยะหั้นเจิ้นผแว นะยานะแซชุนะตแว) จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์กรมการศาสนาใน พ.ศ. ๒๕๕๐ มี ๕๐๗ หน้า หนังสือวินัยเล่มนี้เป็นฉบับสนามหลวงของพม่า แต่งโดยกองวิชาการของกรมการศาสนาที่ประกอบด้วยฆราวาสผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลี ๑๐ ท่าน คัมภีร์นี้แปลและอธิบายปาติโมกข์โดยละเอียด โดยเน้นพระวินัยเป็นหลัก ไม่เน้นหลักภาษา

ในปัจจุบันมีบางท่านกล่าวว่า "สิกขาบทมี ๑๕๐ ข้อถ้วน" แต่ความจริงแล้วต้องแปลว่า "สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อ" จึงจะถูกต้องตามหลักภาษาและพระวินัยกล่าวคือ

ข้อความที่กล่าวว่า "สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อ พบในพระสูตร ๔ สูตร คือ

๑. วัชชีปุตตสูตร (อง.ติก. ๒๐/๘๕/๒๒๔) ตรัสไว้ในขณะประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ป่ามหารวัน เขตกรุงเวสาลี

๒. สิกขาสูตที่ ๑ (อง.ติก. ๒๐/๘๗/๒๒๕) ไม่ปรากฏสถานที่ตรัสพระสูตรนี้

๓. สิกขาสูตที่ ๒ (อง.ติก. ๒๐/๘๘/๒๒๖) ไม่ปรากฏสถานที่ตรัสพระสูตรนี้

๔. สิกขาสูตที่ ๓ (อง.ติก. ๒๐/๘๙/๒๒๘) ไม่ปรากฏสถานที่ตรัสพระสูตรนี้

ดังข้อความว่า

สาธิกมัม ทิยทุมสิกขาปทสํ อนนฺตทุมมาสํ อุทฺเทสํ อาคจฺจติ.

“สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อนี้ถึงการสวดทุกกึ่งเดือน”

ในวัชชิปุตตสูตรมีคำว่า ภนฺเต (ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ) อยู่ท้าย สาธิกมัท เพราะเป็นข้อความที่ภิกษุกราบทูลพระพุทธเจ้า ส่วนในลิกขาสสูตรทั้ง ๓ สูตรมีคำว่า ภิกฺขเว (ภิกษุทั้งหลาย) อยู่ท้าย สาธิกมัท เพราะเป็นข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสด้วยพระองค์เอง และสันนิษฐานว่าพระสูตรทั้ง ๔ สูตรนี้คงตรัสไว้ในเวลาใกล้เคียงกัน เพราะมีจำนวนลิกขาบทเท่ากัน

มีบางท่านกล่าวว่า คำว่า สาธิกมัท ทิยทุลลิกขาปทสํ แปลว่า "ลิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้" แล้วถือว่าลิกขาบทมีเพียง ๑๕๐ ข้อถ้วน คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ นิสสัคคีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ และอธิกรณสมณะ ๗ ในปัจจุบันการถือว่าลิกขาบทมี ๒๒๗ ข้อไม่ถูกต้อง เพราะไม่สอดคล้องกับพระสูตรดังกล่าว จึงน่าจะมีลิกขาบทเพิ่มเติมภายหลัง ๗๗ ข้อ คือ อนียต ๒ และเสขยวัตร ๗๕

ในเรื่องนี้ขอชี้แจงว่าความเห็นดังกล่าวไม่ถูกต้องด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. คำว่า สาธิก แปลว่า "กว่า" มาจาก สห ศัพท์ (พร้อมทั้ง, กับ) + อธิก ศัพท์ (เกิน) เมื่อแปลง สห เป็น ส เพื่อย่อคำ จึงได้รูปว่า สาธิก มีรูปวิเคราะห์ (คำจำกัดความ) ว่า อธิเกน สห วตฺตเตติ สาธิกํ (ลิกขาบทที่เป็นไปพร้อมกับส่วนเกิน ชื่อว่า สาธิกะ) คำนี้เป็นไตรลิงค์ตามเนื้อความที่กล่าวถึง จึงอาจมีรูปว่า สาธิโก, สาธิกา, สาธิกํ แต่ในที่นี้มีรูปเป็นนปุงสกลิงค์ว่า สาธิกํ ตาม ลิกขาปทํ ที่กล่าวถึงในเรื่องนี้

คำนี้แปลตามศัพท์ว่า “พร้อมทั้งส่วนเกิน, กับส่วนเกิน” หมายความว่า มากกว่าจำนวนที่กล่าวไว้ ๑๕๐ จึงหมายถึงจำนวน ๑๕๐ กว่า ดังคำว่า

- สาธิกนวุติ (๙๐ กว่า)
- สาธิกโปริส (ช่วงบุรุษกว่า)
- สาธิกวีสติโยชน (๒๐ โยชนกว่า)
- สาธิกานิ ตีณิ อญฺฐิสถานิ (กระดุก ๓๐๐ ท่อนกว่า)
- สาธิกานิ ปญฺญาสวสุสานิ (๕๐ ปีกว่า)

คำว่า สาธิก นี่เป็นคำไวพจน์ของ สาติเรก (สห + อติเรก แปลง สห เป็น ส) ดังข้อความว่า

สาธิกนวุตติ อติเรกนวุติ. (ส.ม.อ. ๓/๑๐๐๖/๓๖๓)

“คำว่า สาธิกนวุติ แปลว่า ๙๐ กว่า”

มีตัวอย่างของ สาติเรก ศัพท์ในพระไตรปิฎกว่า

- สาติเรกานิ ปญจสถานิ (๕๐๐ กว่า)
- สาติเรกานิ จ อมฺพณานิ (๖ อัมพณะกว่า)
- สาติเรกานิ วิสตีโยชนานิ (๒๐ โยชนกว่า)
- สาติเรกานิ จตุวีสตีสสทสฺสาณิ (๒,๔๐๐,๐๐๐ กว่าคน)

แม้ในภาษาสันสกฤตก็มีรูปว่า สาธิก เหมือนกัน และมีความหมายว่า “กว่า, เกินกว่า” เช่นเดียวกัน ดังข้อความว่า

สาธิกา, สุตฺรึ, (สาธยตีติ. สาธ + ญจ + ญวฺล. ฆापि อต อิตฺวम्.) สฺซุปฺตะ อิติ เหมจนฺทฺระ. สาธนกรฺตฺตฺรึ, อธิเกน สห วฺรตฺตมาเน, ตฺริ. (ศพฺทกฺลฺปทฺรุม ๕/๓๒๘)

“สาธิกา เป็นอิตถิลิงค์ (มีรูปวิเคราะห์ว่า สาธยตีติ [สาธิกา] สาธ ธาตุ + ญจ ปัจจัย + ญวฺล ปัจจัย แปลง อ เป็น อิ ในเพราะ ฆापฺ ปัจจัย) คัมภีร์เหมจันทระกล่าวว่า “การหลับสนิท” หรือกรรไกรที่ทำให้สำเร็จ

เป็นไตรลิงค์ ย่อมมีในสิ่งที่เป็นไปพร้อมกับส่วนเกิน”

ตามข้อความข้างต้น คำว่า สาธิกา มีความหมาย ๓ ประการ คือ

- ก.สภาวะให้สำเร็จ[การนอน], การหลับสนิท เป็นอิตถิลิงค์
- ข. กรรไกรที่ทำให้สำเร็จ[การตัด] เป็นอิตถิลิงค์
- ค. สิ่งที่เป็นไปพร้อมกับส่วนเกิน เป็นไตรลิงค์

สาธิกา สุตฺรึ, สาธยติ คมยติ สรวโปคฺมมฺ คม-ญจ สาธาทะสะ ญวฺล. สฺซุปฺเตา เหม

จ- ลีธ-ณฺจ ญฺลฺ. การยุยงสาธิกายำ สุตฺตฺยาณฺจ. (วาจสฺปตฺย ๖/๕๒๗๘)

“สาธิกา เป็นอิตถิลิงค์ มีรูปวิเคราะห์ว่า สาธยติ คมยติ สรุโวปสมมุ (สภาวะทำความสงบให้สำเร็จ คม ธาตุ + ณฺจ ปัจจัย แปลง [คม ธาตุ] เป็น สาธ ลง ญฺลฺ ปัจจัย คัมภีร์เหมจัน ทรกะล่าวว่า “การหลับสนิท” หรือมาจาก ลีธ ธาตุ + ณฺจ ปัจจัย + ญฺลฺ ปัจจัย ย่อมเป็นไปได้ในหญิงผู้ทำกิจให้สำเร็จ

ตามข้อความข้างต้น คำว่า สาธิกา มีความหมาย ๒ ประการ คือ

ก.สภาวะทำความสงบให้สำเร็จ, การหลับสนิท เป็นอิตถิลิงค์

ข. หญิงผู้ทำกิจให้สำเร็จ เป็นอิตถิลิงค์

ส่วนคำว่า สาธิก ที่แปลว่า “ถ้วน” ไม่มีใช้ในภาษาบาลี เพราะมีรากศัพท์มาจากคำดังกล่าว นอกจากนั้น ในพระไตรปิฎกไทยบางฉบับแปลคำนี้ว่า “ที่สำเร็จประโยชน์” ถือว่าไม่ถูกต้องตามความหมาย เพราะไม่มีความหมายอะไรในเรื่องนี้ และไม่ถูกต้องตามหลักภาษา เพราะความหมายเช่นนั้นต้องมีรูปเป็นอิตถิลิงค์ว่า สาธิกา โดยมาจาก สาธ ธาตุ (สลฺยธิมฺหิ = สำเร็จ) + ณฺ การิตปัจจัย + ญฺ ปัจจัยในกัตตุสาธนะ + อา อิตถิปัจจัย (แปลง ญฺ เป็น ออก แล้วแปลงสระ อ ใน ออก เป็น อิ)

๒. แม้พระไตรปิฎกไทยหลายฉบับจะแปล สาธิก ศัพท์ว่า “ถ้วน” แต่เมื่อตรวจสอบพระไตรปิฎกแปลของฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali-text Society) และฉบับพม่า พบว่ามีคำแปลว่า “กว่า” ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ข้างต้น กล่าวคือ

- อังคุตตรนิกายแปลอังกฤษ ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ คือ The Book of the Gradual Sayings (Anguttara-Nikaya) or More-Numbered Suttas เล่ม ๑ หน้า ๒๒๑ มีคำแปลในวัชชีปุตตสูตรว่า

Monks, this recital to be made twice a month amounts to more than one hundred and fifty rules.

ส่วนในลิกขาสูตฺรที่ ๑, ที่ ๒ และที่ ๓ ท่านผู้แปลละคำแปลไว้เพื่อย่อความ

- อังคุตตรนิกายแปลพม่า ตอน เอกก-ทุก-ติก-จตุกกนิบาต วัชชิปุตตสูตร (ข้อ ๘๕ หน้า ๒๔๙) แปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อ” แม้ในสิกขาสูตรที่ ๑ (ข้อ ๘๗ หน้า ๒๕๐), สิกขาสูตรที่ ๒ (ข้อ ๘๘ หน้า ๒๕๑) และสิกขาสูตรที่ ๓ (ข้อ ๘๘ หน้า ๒๕๑) ก็แปลไว้อย่างนั้น

- อังคุตตรนิกายนิสสัย (ฉบับแปลและอธิบายเป็นภาษาพม่า) วัชชิปุตตสูตร เล่ม ๑ หน้า ๕๑๖ แปลว่า “สาธิกัม อันเป็นไปกับด้วยส่วนเกิน” แม้ในสิกขาสูตรที่ ๑ (ข้อ ๘๗ หน้า ๕๑๘), สิกขาสูตรที่ ๒ (ข้อ ๘๘ หน้า ๕๒๒) และสิกขาสูตรที่ ๓ (ข้อ ๘๘ หน้า ๕๒๔) ก็แปลไว้อย่างนั้นเหมือนกัน

นอกจากนั้น ในหนังสือพจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิขุ ซึ่งแปลมาจากพจนานุกรมฉบับภาษาบาลี - อังกฤษ (Pali-English Dictionary) ของสมาคมบาลีปกรณ์ ซึ่งจัดทำโดย T.W. Rhys Davids และ William Stede มีข้อความว่า

“สาธิก (คุณ.) [ส + อธิก : เทียบ พุทธสัน. สาธิก ทิว.44] เกิน ที่.2/93; วิมาน.53 (-วิสติ). -โปรส สูงเกินกว่าความสูงของคน ม.1/74, 365; อง. 3/403”

๓. การนับอธิกธสมถะ ๗ เข้าในสิกขาบท ๑๕๐ ข้อ ไม่ถูกต้อง เพราะอธิกธสมถะ ๗ ไม่ใช่สิกขาบท เป็นเพียงวิธีระงับอธิกธคือเรื่องวิวาทในสงฆ์ แต่ได้นำมาสวดในพระปาติโมกข์เพื่อให้ภิกษุรู้จักวิธีระงับอธิกธที่อาจเกิดขึ้นได้ในสงฆ์ ดังนั้น สิกขาบทจริงๆ จึงมี ๒๒๐ ข้อเท่านั้น กล่าวคือ ในคัมภีร์ปรีวาร พระพุทธเจ้าตรัสถึงสิกขาบทของภิกษุ ๒๒๐ ข้อนับรวมอธิกธสมถะ ๗ ข้อเป็น ๒๒๗ ข้อ และสิกขาบทของภิกษุณี ๓๐๔ ข้อนับรวมอธิกธสมถะ ๗ ข้อเป็น ๓๑๑ ข้อ ดังข้อความว่า

วีสั เทว สตานิ ภิกขุณฺํ สิกขาปทานิ อุทฺเทสํ อาคจฺจนฺติ อุโปสเถสุ. ตีณิ สตานิ จตฺตาริ ภิกขุณีณฺํ สิกขาปทานิ อุทฺเทสํ อาคจฺจนฺติ อุโปสเถสุ. (วิ.ป. ๘/๓๓๘/๓๑๐)

“สิกขาบทของภิกษุถึงการสวดทุกวันอุโปสถ รวม ๒๒๐ สิกขาบท ของภิกษุณีถึงการสวดทุกวันอุโปสถ รวม ๓๐๔ สิกขาบท”

ข้อความข้างต้นไม่ใช่คำกล่าวของท่านพระอุบาลีเหมือนในที่บางแห่งในคัมภีร์ปรีวาร

แต่เป็นพระพุทธรูปดำรัสที่ตรัสตอบคำถามของพระอุบาลี และพระพุทธรูปได้ตรัสจำนวน
สิกขาบท ๒๒๐ ข้อไว้ในประโยคต่อไปว่า

วิสั เทว สตานิ ภิกขุณฺ สิกขาปทานิ

อุทฺเทสํ อากัจจนฺติ อุโปสเถสุ

เต สุนฺเณหิ ยถากถํ.

ปาราชิกานิ จตฺตาริ

สังฆาทิเสสํ ภวณฺติ เตรส.

อนิยตา เทว โหณฺติ

นิสฺสัคคิยานิ ตีเสว

เทวนวฺติ จ ชุทฺทกกา

จตฺตาริ ปาฏิกุเทสนียา

ปญฺจสตุตฺติ เสขียา.

วิสั เทว สตานิ จิเม โหณฺติ ภิกขุณฺ สิกขาปทานิ อุทฺเทสํ อากัจจนฺติ อุโปสเถสุ. (วิ.ป.
๘/๓๓๘/๓๑๐-๑)

“สิกขาบทของภิกษุ ๒๒๐ ข้อถึงการสวดทุกวันอุโบสถ เธอจงฟังสิกขาบทเหล่านั้นตาม
ลำดับต่อไป

ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสัคคีย์ ๓๐ ชุททกะ (ปาจิตติย) ๙๒ ปาฏิเท
สนียะ ๔ เสขียะ ๗๕

สิกขาบทของภิกษุ ๒๒๐ ข้อเหล่านี้ ถึงการสวดทุกวันอุโบสถ”

๔. ในอรรถกถาของวัชชีปุตตกสูตรกล่าวว่า สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อที่กล่าวไว้ในพระ
สูตรนี้ หมายถึงสิกขาบทที่พระพุทธรูปทรงบัญญัติไว้ในเวลานั้น แต่ยังมีสิกขาบทที่ทรง
บัญญัติไว้ในเวลาอื่นอีกด้วย เพราะพระพุทธรูปทรงบัญญัติสิกขาบทเรื่อยมาตามเหตุการณ์ที่
ภิกษุล่วงละเมิดความผิดนั้นๆ ดังข้อความว่า

ทียทุมฺมสิกฺขาปทสฺตณฺติ ปณฺณาสาธิกํ สิกฺขาปทสฺตํ. ตสฺมี สมเย ปญฺญตฺตสิกฺขาปทาเนว
สนฺธาเยตํ วุตฺตํ. (องฺ.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๙๓)

“คำว่า ทียทุมฺมสิกฺขาปทสฺตํ แปลว่า สิกขาบท ๑๐๐ เกินไป ๕๐ ข้อ คำนี้กล่าวพระพุ

ถึงสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ในเวลานั้น”

แม้ในฎีกาของมัชฌิมนิกายก็กล่าวว่า

ตตถ สาธิกมิตํ ภิกขเว ทิยทุสสิกขาปทสตนฺติ อิทํ ยสฺมि กาลเ ตํ สุตตํ เทสิตํ, ตทา ปญฺญตฺตสิกขาปทวเสน วุตตํ, ตโต ปรํ ปน สาธิกานิ เทว สตานิ สิกขาปทานิตี. (ม.ม.ฎีกา ๒/๓๐๑/๒๐๔)

“ในพากย์นั้น คำว่า สาธิกมิตํ ภิกขเว ทิยทุสสิกขาปทสตนฺติ (ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อนี้) นั้น กล่าวไว้โดยเนื่องด้วยสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ในเวลาแสดงพระสูตรดังกล่าว ต่อแต่นั้นจึงมีสิกขาบท ๒๐๐ กว่าข้อ”

๕. ความเห็นที่กล่าวว่าสิกขาบทมี ๑๕๐ ถ้วน ถือว่าสิกขาบท ๗๗ ข้อเป็นสิ่งที่แต่งเพิ่มเติมเข้ามาในภายหลัง ได้แก่ อนิยต ๒ และเสขยวัตร ๗๕ แต่ความจริงแล้ว เสขยวัตรดังกล่าวเป็นบัญญัติที่เกิดขึ้นก่อนปาราชิก ๔ และสังฆาทิเสส ๑๓ ทั้งนี้เพราะในปฐมโพธิกาลระหว่าง ๒๐ พรรษาพระพุทธองค์ยังมิได้ทรงบัญญัติปาราชิก ๔ และสังฆาทิเสส ๑๓

แม้จะไม่อาจจะบอกว่าสิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อนั้นมีปาราชิกและสังฆาทิเสสอยู่ด้วยหรือไม่ เพราะไม่ทราบเวลาบัญญัติสิกขาบทเหล่านั้นแน่นอน แต่ก็อนุมานรู้ได้ว่า ถ้ามีอาบัติทั้งสองดังกล่าว ก็ต้องมีเสขยวัตรแน่นอน แต่ถ้ายังมิได้ทรงบัญญัติปาราชิกและสังฆาทิเสส เสขยวัตรก็มิได้ได้ตามความเห็นนั้น ทำให้ไม่อาจนับสิกขาบท ๑๕๐ ข้อนั้นได้

ดังข้อความในอรรถกถาพระวินัยว่า

อถ ภควา อชฺฌาจารย์ อปฺสฺสนฺโต ปาราชิกํ วา สํฆาทิเสสํ วา น ปญฺญเปสิ. ตสฺมि ตสฺมิ ปน วตฺถุสฺมि อวเสเส ปญฺจ ขุทฺทกาทตฺตดิग्ghนฺธเ เอว ปญฺญเปสิ. เตน วุตตํ “อปฺปญฺตเต สิกขาปเท”ติ. (วิ.มหา.อ. ๑/๓๕/๒๒๑)

“ครั้งนั้น[ระหว่าง ๒๐ พรรษา] พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเห็นการล่วงละเมิด จึงไม่ทรงบัญญัติปาราชิกหรือสังฆาทิเสส แต่ทรงบัญญัติกองอาบัติเล็กน้อย๕ หมวดที่เหลือ [คือ อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต] ในเพราะเรื่องนั้นๆ ฉะนั้นพระธรรมสังคหอาจารย์จึงกล่าวว่า อปฺปญฺตเต สิกขาปเท ([ไม่เห็นโทษ]ในสิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติ

ไว้”

การที่พระพุทธองค์ไม่ทรงบัญญัติปาราชิกหรือสังฆาทิเสสในระหว่าง ๒๐ พรรษาแรก ก็เพราะว่าในสมัยนั้นมีกุลบุตรที่ออกบวชได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลจำนวนมาก ท่านเหล่านั้นจึงไม่ทำความผิดที่ร้ายแรงถึงขั้นเสพเมถุนหรือลักขโมยเป็นต้น แต่อาจทำความผิดเล็กน้อยบางอย่างด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในกกุฏมสูตรว่า

“ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงรับสั่งว่า สมัยหนึ่ง ภิกษุจำนวนมากทำให้เรามีจิตยินดี เรากล่าวกับภิกษุ ณ ที่นั้นว่า เราฉันอาหารมือเดียว เมื่อเราฉันอาหารมือเดียวย่อมรู้สึกว่ามีอาหาร ไร้ทุกข์ เบากาย มีกำลัง และอยู่สบาย มาเถิด ถึงพวกเธอก็จงฉันอาหารมือเดียว เธอฉันอาหารมือเดียวย่อมรู้สึกว่ามีอาหาร ไร้ทุกข์ เบากาย มีกำลัง และอยู่สบาย เราไม่ต้องสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นอีก เพียงแต่เตือนสติเท่านั้น” (ม.มู. ๑๒/๒๒๕/๑๗๙)

ดังคำอธิบายในคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยว่า

อปฺปณฺณตฺเต ลิกฺขาปเทติ ปฐฺมปาราชิกลิกฺขาปเท อญฺญปิเต. ภควโต กิร ปฐฺมโพธิยํ วิสฺตวสฺสานิ ภิกฺขุ จิตฺตํ อารายยิสฺสุ, น เหวรูปํ อชฺฌาจารย์มกฺกิสฺสุ. ตํ สนฺธาเยว อิทํ สุตฺตมาห “อารายยิสฺสุ วต เม ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอกํ สมยํ จิตฺตนฺ”ติ. (วิ.มหา.อ. ๑/๓๕/๒๒๑)

“คำว่า อปฺปณฺณตฺเต ลิกฺขาปเท (ในลิกขาปทที่ยังไม่ได้ทรงบัญญัติไว้) หมายความว่า ในปาราชิกลิกขาปทข้อแรกที่ยังไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ ได้ยินมาว่า ภิกษุทั้งหลายทำจิตของพระผู้มีพระภาคให้พอพระทัยตลอด ๒๐ พรรษาในปฐมโพธิกาล ไม่ทำการล่วงละเมิดเช่นนี้ [คือการเสพเมถุน] พระพุทธองค์จึงตรัสพระสูตรนี้ว่า ‘สมัยหนึ่ง ภิกษุจำนวนมากทำให้เรามีจิตยินดี’ โดยหมายความว่าถึงเรื่องนั้น (การทำจิตของพระผู้มีพระภาคให้พอพระทัย)”

อาบัติทุกกฏที่กล่าวไว้ข้างต้น คือ เสขยวัตร ๗๕ ข้อที่มาในพระปาติโมกข์ และวัตรอื่นๆ ที่พบในคัมภีร์มหาวรรคและจุฬวรรค แม้ในเสขยวัตรจะมีได้ระบุว่าเป็นอาบัติทุกกฏ เพราะกล่าวว่า ลิกฺขา กรณียา (พึงทำความสำเนียง) แต่ในปทภาษนีย์ของเสขยวัตรทั้งหมด ตั้งแต่ข้อ ๕๗๖ หน้า ๓๘๐ เป็นต้นไป มีข้อความว่า อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส (ต้องอาบัติทุกกฏ) ดัง

ปทภาษเน ปน“อาปตติ ทุกกฏสฺสาติ วุตตตตา สพฺพตฺถ อนาทรียกรณํ ทุกกฏํ เวทิตพฺพํ. (กิงขา. ๓๒๑)

๖. มีหลักฐานที่ชี้ชัดว่า เสด็จวัตรมีบัญญัติไว้ก่อนอาบัติปาราชิก ถ้าพระพุทธานุญาตมิได้ทรงบัญญัติการครองอันตราวาสกในเสด็จวัตร ก็คงไม่มีข้อความที่กล่าวว่าท่านพระสุทินปฏิบัติวินัยข้อนี้ ดังนั้น จึงเป็นหลักฐานว่าเสด็จวัตรเป็นวินัยที่บัญญัติไว้ก่อนอาบัติปาราชิกข้อ ๑ แน่หนอ กล่าวคือ ในปฐมปาราชิกมีข้อความที่พระสุทินครองอันตราวาสก (ผ้าห่ม, สบง) ในเวลานั้นว่า

อด โข อายสฺมา สุทินโน เต สฺนฺจิมตฺเต ถาลิปาเก ภิกฺขุณฺ วิสสฺสเขตฺวา ปุพฺพณฺสสมยํ
 นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจฺฉีรมาทาย กลนฺทคามํ ปิณฺทาย ปาวีสี. (วิ.มหา. ๑/๓๐/๑๙)

“ครั้งนั้น ท่านพระสุทินสละอาหาร ๖๐ หม้อถวายภิกษุทั้งหลายแล้วครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตที่หมู่บ้านกลันทคาม ในตอนเช้า”

การครองผ้าอันตราวาสกนี้ ก็คือการนุ่งสบบงให้เป็นปริมณฑล โดยปิดบริเวณสะดือ บริเวณหน้าแข้ง ไม่ปล่อยให้สบบงห้อยข้างหน้าหรือข้างหลัง ตามที่กล่าวไว้ในเสขยวัตร ข้อ ๑ ว่า

“ปริมนทลํ นินวเสสสามิ”ติ ลิกขา กรณียา. (วิ.มหา. ๒/๕๗๖/๓๘๐)

“พึงทำความเข้าใจเกี่ยวกับ เราจักรวาลอันตราสภให้เรียบร้อย”

จะเห็นว่า ในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาของพระวินัยระบุถึงการครองผ้าอันตราวาสก
ว่าเป็นการนั่งตามเสขียวัตถ์ ดังข้อความว่า

นิวาเสตฺวาติ คามปฺปเวสนนีหาเรน นิวาสนํ นิวาเสตฺวา กายพฺนุณํ พฺนุณิตฺวา.
(ที.ม.อ. ๒/๑๕๓/๑๕๓, สารตฺถ.ฎีกา ๓/๒๘๖/๓๘๕)

“คำว่า นิวาเสตฺวา (ครอง) หมายความว่า ครองผ้าห่มตามทำนองที่เข้าไปในบ้านแล้ว
รัดประคตเอาไว้”

๗. คัมภีร์มิลินทปัญหากล่าวถึงสิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อในข้อความว่า

ทุกขปริมุตฺติยา มหาราช พุทฺธบุตฺตา ธมฺมโลเกน อญฺญมฺปิ อุตฺตริ ทิยทุสฺสสิกฺขาปทสฺตํ
โคเปยฺยํ. ก็ ปน ปกฺติปญฺญตฺตํ สิกฺขาปทํ มุญฺเจยฺยุนฺติ. (มิลินท. ๑๕๖)

“ขอถวายพระพร พุทฺธบุตรมีแต่จะรักษาสิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อแม้อย่างอื่น[จาก
สิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติในขณะนั้น]ด้วยความปรารถนาธรรมเพื่อความพ้นทุกข์”

คำว่า อุตฺตริ ในพากย์ข้างต้นเป็นคำไวพจน์ของ สาทิก ศัพท์ จะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์มิลินทปัญหาก็ได้ระบุถึง สาทิก ศัพท์ไว้ในข้อความว่า

ญฺาตเมตํ มหาราช ตถาคตสฺส “อิมสฺมึ สมเย อิมสฺส มนุสฺสเสสฺส สาทิกํ ทิยทุสฺสสิกฺขาปทสฺตํ
ปญฺญเปตพฺพํ ภวิสฺสตี”ติ. (มิลินท. ๒๘๓)

“ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระตถาคตทราบความชื่อนี้ว่า ในสมัยนี้จักมีสิกขาบทที่เราต้องบัญญัติในคนเหล่านี้ ๑๕๐ กว่าข้อ”

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์มิลินทปัญหฎีกา (หน้า ๔๐) กล่าวว่า คำว่า อญฺญมฺปิ อุตฺตริ ทิยทุสฺสสิกฺขาปทสฺตํ แปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ ข้อที่ยิ่งขึ้นไปอื่นจากสิกขาบทเล็กน้อย” และระบุถึงสิกขาบทดังกล่าว คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสัคคีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ และอธิกรณสมณะ ๗ เพราะถือว่าสิกขาบทเล็กน้อยคือทุกกฏและทูปภาสิต นอกจากนั้น คัมภีร์มิลินทปัญหฎีกา (หน้า ๑๐๓) ยังระบุว่า สิกขาบท ๑๕๐ ข้อ เป็นสิกขาบทที่ยกเว้นเสขิยวัตร ๗๕

ดังข้อความว่า

อญฺญํ อุตฺตริ ทิยทุสฺสสิกฺขาปทสฺตนฺติ ชุทฺธานุชฺชทุกฺโต อญฺญํ อุตฺตริ จตุปาราชิกเตรส

สงฆาภิเสสเทวอนิยตตีสนิสสัคคียทวานวุติปาจิตติยจตุปาฏิเทสนียสตุตตออิกรณสมณสิกขาปท
สงฆาทิยทุณสิกขาปทสต้. (มลินท.ฎีกา ๔๐)

“คำว่า อญญ์ อุตตริ ทิยทุณสิกขาปทสต้ (สิกขาบท ๑๕๐ ข้อที่ยิ่งขึ้นไปอื่น) คือ
สิกขาบท ๑๕๐ ที่เรียกว่าสิกขาบทคือ ปาราชิก ๔ สังฆาภิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสัคคีย ๓๐
ปาจิตติย ๙๒ ปาฏิเทสนีเย ๔ และออิกรณสมณะ ๗”

ทิยทุณสิกขาปทสตนติ ปญจสตุตติเสชีย อุปเนตฺวา เสสนํ วเสน ทิยทุณสิกขาปทสต้
เวทิตพฺพนติ. (มลินท.ฎีกา ๑๐๓)

“ในคำว่า ทิยทุณสิกขาปทสต้ (สิกขาบท ๑๕๐ ข้อ) โปรดทราบสิกขาบท ๑๕๐ ข้อ
โดยเนื่องด้วยสิกขาบทที่เหลี่ยกเว้นเสชียวัตร ๗๕”

ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายในคัมภีร์ฎีกาดังกล่าวซึ่งแต่งที่ประเทศลังกา ด้วย
เหตุผลดังนี้คือ

ก. เมื่อรวมสิกขาบทที่ยกเว้นเสชียวัตร ๗๕ ข้อ คือ ปาราชิก ๔ สังฆาภิเสส ๑๓
อนิยต ๒ นิสสัคคีย ๓๐ ปาจิตติย ๙๒ ปาฏิเทสนีเย ๔ และออิกรณสมณะ ๗ ก็ได้สิกขาบท
๑๕๒ ข้อ ไม่ใช่สิกขาบท ๑๕๐ ข้อตามที่พระฎีกาจารย์กล่าวไว้

ข. ตามฉบับโรมันไม่มีอนิยต ๒ มีเพียงปาราชิก ๔ สังฆาภิเสส ๑๓ นิสสัคคีย ๓๐
ปาจิตติย ๙๒ ปาฏิเทสนีเย ๔ และออิกรณสมณะ ๗ ก็ได้สิกขาบท ๑๕๐ ข้อ แต่ไม่มีหลักฐาน
ยืนยันว่าอนิยต ๒ เป็นสิกขาบทที่เกิดขึ้นหลังจากการตรัสถึงสิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อดังกล่าว

ค. ออิกรณสมณะ ๗ ไม่ใช่สิกขาบทตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนั้น การนับออิกรณ
สมณะ ๗ เป็นสิกขาบทตามที่พระฎีกาจารย์กล่าวไว้จึงไม่ถูกต้อง

ฆ. คัมภีร์อรรถกถาที่นำมาเอ่ยถึงข้างต้นได้ระบุว่า พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติกอง
อาบัติ ๕ หมวด คือ ฤลลัจจัย ปาจิตติย ปาฏิเทสนีเย ทุกกฏ และทุพภาสิตก่อนอาบัติ
ปาราชิกและสังฆาภิเสส อีกทั้งเสชียวัตรก็นับเข้าในอาบัติทุกกฏ ดังนั้น การกล่าวถึงการ
บัญญัติอาบัติปาราชิกและสังฆาภิเสสก่อนอาบัติทุกกฏ จึงไม่สอดคล้องกับหลักฐานที่กล่าวไว้ใน
คัมภีร์อรรถกถา

ง. คำว่า ทิยทุผลสิกขาปทสฺส ที่พบในคัมภีร์มิลินทปัญหา ประกอบร่วมกับคำว่า อุตฺตริ และ สาธิกํ ดังนั้น จึงมีความหมายว่า “สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อ” ไม่ได้ประกอบโดดๆ เป็นรูปว่า ทิยทุผลสิกขาปทสฺส (สิกขาบท ๑๕๐ ข้อ) ดังนั้น จึงไม่ควรนับเป็นสิกขาบท ๑๕๐ ข้อถ้วน

จ. เมื่อเป็นเช่นนี้ คำว่า อญฺญ อุตฺตริ ทิยทุผลสิกขาปทสฺส จึงไม่ควรแปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ ข้อที่ยิ่งขึ้นไปอื่นจากสิกขาบทเล็กน้อย” ตามที่กล่าวไว้ในมิลินทปัญหา แต่ควรแปลว่า “สิกขาบท ๑๕๐ กว่าข้อแม้อย่างอื่นจากสิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติในขณะนั้น” จึงจะสมเหตุสมผลกับเนื้อหาในเรื่องนี้

สรุปความว่า สิกขาบท ๒๒๐ ข้อที่ตรัสไว้ข้างต้น เป็นจำนวนสิกขาบทเต็มที่ทรงบัญญัติไว้ตลอด ๔๕ พรรษา ซึ่งสอดคล้องกับสิกขาบทที่ตรัสไว้ในพระวินัยปิฎก เล่ม ๑ และเล่ม ๒ ดังนั้น การกล่าวว่าสิกขาบทของภิกษุที่นำขึ้นสวดพระปาติโมกข์มีเพียง ๑๕๐ ข้อถ้วน จึงไม่ถูกต้องตามเหตุผลที่กล่าวมานี้ ที่จริงแล้วชาวพุทธควรนำพระวินัยปิฎกมาเป็นหลักฐาน ยืนยันเกี่ยวกับเรื่องวินัย ไม่ควรนำพระสุตตันตปิฎกมายืนยันแล้วตีความตามความเห็นของตน ข้อนี้เหมือนการใช้กฎหมายมาเป็นหลักในการพิจารณาคดี ไม่ใช่ นำประวัติศาสตร์มาเป็นหลักในการพิจารณา

ขกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของคัมภีร์อรรถกถาโดยย่อ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความสำคัญของคัมภีร์นี้ กล่าวคือ ในพระไตรปิฎกมีเนื้อหาอธิบายเป็นภาษาบาลีชื่อว่า มหาอรรถกถา คือ อรรถาธิบายอันประเสริฐ หรือมูลฎกฺกถา คือ อรรถาธิบายดั้งเดิม ซึ่งประกอบด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ

๑. ปกิณกเทศนา เทศนาทั่วไปที่พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายไว้ด้วยพระองค์เองเมื่อมีผู้ทูลถาม หรือเพื่อให้คนรุ่นหลังเข้าใจ

๒. สാവกาจิต ถ้อยคำของพระสาวกมีพระสารีบุตร พระอานนท์ พระมหากัจจายนะ เป็นต้น ที่กล่าวอธิบายหรือประมวลพระพุทธพจน์ไว้ จะเห็นได้ว่า มีตัวอย่างในพระสูตรบางสูตร เช่น

๒.๑ พระสารีบุตร กล่าวแนวทางในการสังคายนาไว้โดยย่อในสังคีติสูตร และทศสูตร

๒.๒ พระอานนท์ แสดงอุเทศและวิภังค์ของภัทเทกรัตตสูตรไว้ในอานันทภัทเทกรัตตสูตร

๒.๓ พระมหากัจจายนะ อธิบายภัทเทกรัตตสูตรไว้ในมหากัจจายนภัทเทกรัตตสูตร

นอกจากนั้น คัมภีร์ชาดกเป็นตำราที่มีแต่เนื้อหา ไม่มีประวัติความเป็นมาของเรื่องราวว่าตรัสปรารภใครหรือเรื่องอะไร แต่ในคัมภีร์อรรถกถาของชาดกมีเรื่องราวโดยละเอียด จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่า คัมภีร์อรรถกถานั้นมีมาแต่สมัยพุทธกาล เพราะอนุชนรุ่นหลังไม่อาจทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลได้

คัมภีร์มหาอรรถกถาที่จารึกปณิกเทศนาและสาวกภาษิต ได้รับสังคายนาในปฐมสังคายนาและสังคายนาครั้งอื่นๆ ต่อมาพระมหินทเถระได้ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในลังกาทวีปหลังสังคายนาครั้งที่ ๓ โดยได้นำพระไตรปิฎกและมหาอรรถกถาไปด้วย ท่านและพระสิงหลได้ร่วมกันแปลพระไตรปิฎกและมหาอรรถกถาเป็นภาษาสิงหล เพื่อให้กุลบุตรชาวสิงหลสามารถศึกษาได้โดยสะดวก ซึ่งต่อมาภายหลังคัมภีร์มหาอรรถกถาฉบับบาลีเดิมได้สาบสูญไปเพราะภัยสงครามที่เกิดขึ้นหลายครั้ง

เมื่อพระพุทธโฆสาจารย์ได้เดินทางไปลังกาทวีปในรัชสมัยพระเจ้ามหานาม (พ.ศ. ๙๕๓-๙๗๕) ได้ปริวรรตคัมภีร์มหาอรรถกถามาเป็นภาษาบาลี เพื่อให้กุลบุตรผู้รู้ภาษาบาลีในประเทศต่างๆ ใช้เป็นคู่มือในการศึกษาพระไตรปิฎก ต่อมาพระอรรถกถาจารย์รูปอื่นๆ ก็ดำเนินรอยตามโดยปริวรรตคัมภีร์จากภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลี ปัจจุบันคัมภีร์อรรถกถาที่ปริวรรตจากภาษาสิงหลจึงมีอยู่อย่างครบถ้วน

คัมภีร์อรรถกถาของพระพุทธโฆสาจารย์และพระอรรถกถาจารย์ท่านอื่นๆ ได้เอื้อประโยชน์ให้อนุชนเข้าใจหลักภาษาได้ชัดเจน ทั้งนี้เป็นเพราะภาษาบาลีเป็นภาษาตายที่ไม่นิยมพูดกันในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธนิกายเถรวาทจึงไม่ถือว่าคัมภีร์อรรถกถาเป็นหลักฐานรุ่นหลังอย่างที่พูดกันสมัยปัจจุบันว่า “คัมภีร์ชั้นอรรถกถา” แต่มีความสำคัญเทียบเท่า

พระไตรปิฎก เพราะหากปราศจากคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาแล้วก็ไม่อาจจะเข้าใจ พระพุทธพจน์ได้อย่างชัดเจน เพราะผู้ที่เข้าใจพุทธาธิบายได้คงมีเพียงพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ บรรลุปฏิสัมภิทาญาณเท่านั้น

ข้อความข้างต้นกล่าวไว้ในคาถาเริ่มต้นของคัมภีร์อรรถกถาทุกฉบับ แม้คัมภีร์มหาวงศ์ ก็กล่าวว่า

สีหพญฺญกถา สุทฺธา	มหินฺนฺเทน มติมฺตา
สงฺคีติตฺตย’มารุพฺหิ	สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตฺ.
สาริปฺพุตฺตาทิคิตฺ จ	กถามคฺคํ สเมกฺขิย
กตา สีหพฺภาสาย	สีหเพสฺส ปวตฺตติ.

(มหาวงศ์ ๓๗/๒๒๘-๒๙)

“อรรถกถาสิงหลอันหมดจดที่ประมวลคำอธิบายอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ และคำกล่าวของพระสารีบุตร เป็นต้น อันยกขึ้นสู่สังคายนาทั้งสามครั้ง ซึ่งพระมหินทเถระผู้มี ปัญญาได้แปลไว้ด้วยภาษาสิงหลย่อมปรากฏแก่ชาวสิงหล”

คัมภีร์ฎีกาพระวินัยข้อสารัตถที่ป็นกล่าวถึงเรื่องปกิณกเทศนาว่า

น หิ ภควตา อพฺยาकर्ตํ นาม ตฺนฺติปทํ อตุถิ สพุเพสฺสเยว อตุถโถ กถิตฺ, ตสฺมา สมฺมาสมฺ พุทฺธเณว ติณฺณํ ปิฎกานํ อตฺถวณฺณนาทุกโมปิ ภาสิตฺติ ทฎฺฐพฺพ. ตตฺถ ตตฺถ ภควตา ปวตฺติ ตา ปกิณฺณกเทสนาเยว หิ อฎฺฐกถา. (สารตฺถ.ฎีกา ๑/๒๖-๒๗)

“บทบาลีที่พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงแสดงไว้หาไม่มี ทรงแสดงเนื้อความของทุกบท ดัง นั้น โปรดทราบว่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสลำดับคำอธิบายเนื้อความของพระไตรปิฎกไว้ โดยแท้จริงแล้ว ปกิณกเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ในที่นั้นๆ ชื่อว่า อรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความ)”

อนึ่ง ในคัมภีร์อรรถกถาบางแห่งมีการอธิบายหลักภาษา เช่น การตัดบท การอธิบาย ศัพท์หรือความหมาย การประกอบรูปศัพท์ และการแสดงรูปวิเคราะห์ เป็นต้น ทั้งหมดนี้

เป็นการอธิบายของพระอรรถกถาจารย์เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังที่เรียนบาลีเป็นภาษาที่สองได้
เข้าใจบทพญัญชนะได้ชัดเจน ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ให้เข้าใจความหมายเป็นอย่างดี

หวังว่าบทความนี้จะอำนวยประโยชน์แก่ผู้อ่านเพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้อง อันเป็นไป
เพื่อการธำรงรักษพระพุทธศาสนาต่อไป

พระคณธสราภิมังค์

ปธ. ๙, ธรรมาจริยะ, อภิวิส, พธ.ด